

JAARBOEK

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt”

TE

AMSTERDAM

XX. 1933.

AMSTERDAM

P. A. HEMERIJCK

(A. T. KLEEREKOPER)

1933.

De Hoornsche loterijpenning van 1701.

(Plaat IX)

In het *Jaarboek voor Munt- en Penningkunde* 1925 heb ik een artikel geschreven over „Loterijen en Loterijpenningen”, waarin ik van een zevental Nederlandsche loterijpenningen de beschrijving en de afbeeldingen kon geven.

Het is mij een groot genoegen aan de lezers van dit *Jaarboek* de beschrijving en de afbeelding te geven van een zeer fraai gegraveerden zilveren penning, vervaardigd „*ter herinnering aan de loterij voor de Luthersche Kerk te Hoorn gehouden in het jaar 1701*”. Deze penning werd geschonken door JOH. NIEULAND aan zijn nichtje CORNELIA SCHADÉ voor de moeite, die zij zich ten behoeve der Hoornsche loterij gegeven had.

De voorzijde geeft een beeld van de zaal in de „Doelen”, waar de trekking plaats vond; want in de hierachter afgedrukte onkosten-rekening dezer loterij staat een post opgegeven „an koste in de doelle f 27.3”.

Op een verhooging, goed verlicht door drie groote vensters, zit de koster aan een tafel om de getrokken nummers af te roepen en te noteeren (in de rekening staat „an de koster voort schrijven en oproepe f 25.0”). Terzijde van hem zitten op twee kerkbanken de predikant en drie andere kerkdienaren; hoogst waarschijnlijk is de naam van den predikant D° SWIDDE (in de rekening komt voor „port en rijkskosten D° Swidde f 6.0”).

Voor hen zit op een lagen stoel een weesjongen, die in de beide opgeheven handen twee loten houdt, welke hij uit de naast hem staande groote loterijbussen genomen heeft (volgens de rekening ontving de „Wees Jonge” hiervoor

f 5.0), terwijl de loterijbussen in de rekening „tonne” genoemd worden; voor het maken van de tonnen werd f 1.12 betaald en voor het brengen van de tonnen en „malle” (fooi?) zes stuivers (f 0.6). Achter den weesjongen staat een ambtenaar met ongedekt hoofd (in de rekening „roode” genaamd, „de roode heeft gekost f 5.—”).

Een groot aantal toeschouwers, gekleed in de volksdracht van het begin der 18e eeuw, verdringt zich voor het podium. Op den voorgrond zien wij een forschen man, gekleed in een langen, geplooiden mantel met grooten steekhoed, in gesprek met een dame, gekleed in keurslijf en langen rok. Een andere dame, die een hoed met ahangende linten draagt, geeft den arm aan een heer, die een uniformjas en degen draagt. Hij heeft lange krullen en een ronden bolvormigen hoed met platten rand. De compositie van de menschenmenigte is op kunstige wijze gegroepeerd en gegraveerd. Door de geopende deuren van de zaal ziet men de Luthersche Kerk.

Het omschrift luidt: TER GEDAGTENIS VAN DE LOTERYE VOOR DE LUTERSCHE KERK TOT HOORN; Anno 1701.

Op de keerzijde is het volgende gedicht, omgeven door een fraaien bladerkrans, gegraveerd.

Aan

GORNELJA SCHADE

*Komt Nichtje! neemt dees Penning aan
Die ú grootvader ú wou schenken
Om aan de moeit bij hem gedaan
Voor d'Hoornsche Looterij te denken
En wenscht ú daarbij 't Heil van god
Als 't allerhoogste zielenLot.*

JOH. NISULAND

De penning is groot 82 bij 70 m.M., weegt 57,5 gram en bevond zich in de verzameling van Prinses MARIANNE der Nederlanden, welke 6 en 7 November 1933 door de Firma J. SCHULMAN te Amsterdam geveild werd. In den Catalogus dier veiling is hij onder no. 441 beschreven en op plaat XII afgebeeld. Hij werd voor het Stedelijk Museum van Oudheden te Hoorn aangekocht.

DIRKS *Penningkundig Repertorium* gaf reeds een korte vermelding van dezen penning, onder no. 2649.

Omtrent deze Hoornsche loterij ben ik tot nu toe nog niet veel kunnen te weten komen.

De heer J. C. KERKMEYER te Hoorn was zoo welwillend mij het volgende mede te deelen, waarvoor ik hem hierbij mijn dank betuig.

„In de gewone beschrijving van Hoorn wordt van deze loterij niet gerept. De baten en kosten zijn opgenomen in de jaarrekening van de Luthersche Gemeente. In die rekening is vermeld op 1701, dat van de loterij, na aftrek der prijzen, $f\ 2004 = 2$ overgeschoten is. Omtrent het aantal loten, aantal en grootte der prijzen, prijs der loten en namen der prijswinnaars heb ik nog niets gevonden. Onder de uitgaven komen de kosten der loterij voor, deze bedragen in totaal $f\ 238 = 14$. Deze rekening wordt hierachter als bijlage afgedrukt. Wat ontvangen is voor de loten en wat uitgegeven voor prijzen blijft dus onbekend. Ook de namen der op den penning genoemde personen heb ik nog nergens ontmoet.”

Het is echter te hopen, dat over deze loterij en de vermelde personen het een en ander nog wel eens weer te vinden zal zijn.

Amsterdam, November 1933.

ANDRÉ SCHULMAN.

Bijlage

Rekening Luthersche Kerk te Hoorn 1701

Onkosten tot de lootery als volgt als uytgift

den 22 Jūnij voort brengen van de tonne e malle . . .		0.6
den 10 Jūly port voor de nomers ūijt de rijp		0.4
de 16 dito reys kosten omt gelt en nomers thalen . . .		14.3
dito an Jefvrouw van born voor 50 biliete		1.5
d. 20 dito an bier bijt rollen van de nomers		0.4
de 27 dito rijs koste voor gerrit stockman nahr Amsterdam	f	1.14
voor 1 brief van Amsterdam	f	0.2
an stofel Jansz voort drücken	f	15.16
an koste in de doelle	f	27.3
an de wees Jonge	f	5.0
voort make van de tonne	f	1.12
an de koster voort schryven en oproepe	f	25.0
voor 2 Riem pampier	f	8.—
reys koste omt gelt van de prijs weg te brengen	f	17.12
voort drūke van de leyste	f	27.10
an baernt bos voort kollecteern	f	14.12
port en ryskosten D ^o Swidde	f	6.0
voor de maeltied	f	0.19
an stofel Jans smit op de Koog voort kollecteern	f	2.4
	Soma	169.6
te kort ontvangen byt opgehaalde looten ende gelt . . .	f	5.10
an mal gelt ¹⁾		0.18
	Soma	f 175.14
de roode heeft gekost	f	5.—
van de raedemaker mankeert		58
	f	63
		63.—
	Soma	f 238.14

1) Mal gelt, geld, dat niet de volle waarde had.

